

Vård- och omsorgsnämnden i Sala kommun kritiseras för att inte ha låtit en umgängesberättigad förälder yttra sig i en barnutredning som till stor del handlade om umgänget

Beslutet i korthet: Tingsrätten beslutade att en flicka skulle ha rätt till umgänge med sin pappa. Några månader efter tingsrättens dom kom det in orosanmälningar till socialtjänsten om flickan. Den aktuella nämnden inledde en utredning och rekommenderade mamman att ställa in umgänget.

I beslutet gör JO vissa uttalanden om hur en socialnämnd ska förhålla sig till en domstols beslut om umgänge om det uppstår oro för att barnet far illa vid umgänget. JO behandlar även frågan om pappan borde ha betraktats som part i den utredning som inleddes trots att han inte var flickans vårdnadshavare. JO kommer i den sistnämnda frågan fram till att pappan borde ha betraktats som part i den del av utredningen som avsåg umgänget och att han borde ha fått tillfälle att yttra sig över de uppgifter som kom fram i den delen.

Anmälan

I en anmälan klagade AA på socialtjänsten i Sala kommun och uppgav bl.a. följande:

AA och BB har dottern CC, född 2005. Dottern har sedan separationen 2009 bott tillsammans med sin mamma BB och haft umgänge med AA. Tingsrätten beslutade i ett interimistiskt beslut i juli 2014 att CC skulle ha rätt till umgänge med AA med umgängesstöd. Tingsrätten beslutade därefter i en dom den 16 juni 2015 att CC skulle ha rätt till umgänge med AA i viss omfattning. Fyra månader senare, den 16 oktober 2015, kontaktade en socialsekreterare AA och förklarade att han inte behövde hämta dottern för umgänge. Socialsekreteraren uppgav att dottern mår mycket dåligt och att hon, enligt uppgift från mamman, hade mått sämre efter umgänge med pappan.

Socialtjänstens handläggning har varit subjektiv och partisk, och deras utredning har uteslutande riktats in på att analysera vad AA har gjort för fel. Socialtjänsten har aktivt verkat för att AA inte ska få utöva det umgänge som domstolen har bestämt, och AA har inte längre någon kontakt med sin dotter på grund av socialtjänstens agerande.

Till anmälan fogade AA bl.a. tingsrättens dom från den 16 juni 2015 och ett brev från vård- och omsorgsförvaltningen till AA där man rekommenderade umgängesstopp och en barnutredning.

Utredning

JO begärde att Vård- och omsorgsnämnden i Sala kommun skulle yttra sig över det som AA hade uppgett i sin anmälan. Nämndens socialutskott anförde i ett remissvar bl.a. följande:

Redogörelse för handläggning

Till socialtjänstens barn- och ungdomsenhet har det inkommit anmälningar om oro för CC jml 14 kap 1 § SoL och utifrån dessa har utredningar inletts enligt nedan:

110215-110720 med beslut 110610 om förlängd utredningstid. Anmälan inkommer från BUP utifrån mammas kontakt och oro för saker som pappa sagt till CC. Utredning avslutas utan insats med bedömning att föräldrarna behöver samarbetsamtal för att bättre kunna kommunicera med varandra gällande deras gemensamma dotter.

140328-140728 anmälan inkommer från mamma om oro för pappas agerande i sitt sätt att prata och umgås med CC samt att CC får utbrott efter umgänge med pappa. Utredningen avslutas utan insats då föräldrarna bedöms vara i konfliktsituation med varandra som gett CC psykosomatiska symtom och utifrån det bedöms det vara för CC:s bästa att mamma ansöker om enskild vårdnad i den Tingsrättsprocess som pågår.

151006-160224 polisen anmäler oro. CC:s pappa har kontaktat en polis som han är bekant med där han berättar att CC ska ha blivit utsatt för hot och påtryckningar [. .]. Samma dag gör skolan en anmälan då rektor beskriver att CC är orolig och rädd och har berättat att hon blivit överfallen och hotad av en manlig bekant [--]. Handläggare inleder en utredning på båda anmälningarna då det rör samma sak. Utredningen avslutas utan åtgärd. CC har inte träffat angiven man på flertalet år och informationen som föranlett anmälningarna har kommit fram efter umgänge med pappa. CC agerar ut efter umgänge och får psykosomatiska symtom. CC bedöms av handläggare utsättas för psykisk misshandel av pappa och handläggare överväger att ansöka om LVU men mamma bedöms ta ansvar för CC:s hälsa och utveckling genom att omedelbart stoppa umgänget mellan CC och hennes pappa med CC:s skydd i beaktande. CC:s mamma är ensam vårdnadshavare.

Handläggarna i utredningarna, [. .] beskriver 2017-01-12 till undertecknade att de handlagt ärendena helt utifrån CC:s behov och hänvisar JO till de utredningar som genomförts som utrett CC:s behov och som AA bifogat sitt klagomål till JO.

Handläggare har i varje utredning bedömt vilka möten och samtal som behövt äga rum för att kunna göra en bedömning och ta beslut i utredningarna. Antalet samtal har inte varit avgörande för utredningen utan vilken information som framkommit i de samtal som förts. Handläggare arbetar med att kartlägga och bedöma behov hos barn och arbetar inte utifrån någon förälders enskilda önskemål.

Vid de två första utredningarna har handläggarna pratat med pappa vid sex tillfällen och mamma vid sju tillfällen. Vid den senaste utredningen har handläggare baserat den utredningen på de två tidigare utredningar som genomförts tidigare samt bland annat på några samtal med mamma som då också är ensam vårdnadshavare. Under denna utredning har handläggare samtalat med mamma enskilt vid ett tillfälle och CC tillsammans med mamma vid tre tillfällen.

Då endast mamma var vårdnadshavare, berörde utredningen endast hennes föräldraförmåga utifrån att det var hon som skulle möta upp CC:s behov. Handläggare träffade ändå pappa vid ett tillfälle för att bemöta hans frågor och tydliggöra handläggares rekommendation till mamma gällande umgänge mellan CC och pappa. Pappa hade då möjlighet att framföra sin åsikt, oro och syn på rådande situation. [– – –]

Pappas frågor har i slutet av den senaste utredningen besvarats av handläggare skriftligen. Handläggare har, trots att pappa inte hade vårdnad och därmed inte har rätt till insyn utan mammas samtycke, skickat analys och bedömning från senaste utredningen med samtycke från mamma hem till pappa för att han ska delges socialtjänstens bedömning. Syftet med detta var att göra bedömningen tydlig för pappa.

Pappa beskriver att han känner sig kränkt och fördomsfullt bemött. Handläggare har gjort sitt bästa för att informera och bemöta pappa trots att pappa uppträtt otrevligt och hotfullt mot handläggare.

Utifrån all information samt utifrån CC:s beteende och utifrån helhetsbilden, bedömde handläggare att CC för otroligt illa under umgänge med pappa.

Situationen för CC var så allvarlig att handläggare bedömde att det kunde föreligga kriterier för LVU om mamma inte tog sitt ansvar och stoppade umgänge, vilket mamma gjorde.

I den senaste utredningen påstås mamma ha misshandlat CC. Detta har handläggare utrett och bedömt handla om andra saker än faktisk misshandel.

Myndighetens bedömning av handläggningen

I sin klagan till JO har AA anfört att socialförvaltningen i Sala kommun ska ha åsidosatt sina åligganden i ett ärende angående umgänge med barn genom att aktivt verka för att en förälder inte skulle få utöva det umgänge som domstol hade tillerkänt föräldern och hänvisar till JO:s beslut 2004-06-26, Dnr 1309-2002.

Genom information i journal samt information från handläggarna i utredningarna, beskrivet ovan, anser socialnämnden att CC:s behov har fått vara centrala i utredningarna och att båda föräldrarna har fått komma till tals lika mycket när det gäller handläggarnas kontakt med dem. Handläggarna har inte kunnat styra hur många gånger föräldrarna i sin tur har kontaktat dem.

Handläggarna, i sin samlade information från alla utredningar och kontakt med familjen, gjorde bedömningen att CC efter umgänge med pappa till slut mått så dåligt att hon till och med önskat avsluta sitt liv varför mamma uppmanades skydda CC genom att stoppa umgänge.

AA yttrade sig över remissvaret.

JO har även tagit del av Västmanlands tingsrätts beslut den 7 april 2016 i mål nr Ä 428-16 om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken.

Bedömning

Inledning

Tingsrätten beslutade i en dom den 16 juni 2015 att BB skulle ha ensam vårdnad om CC och att CC skulle ha rätt till umgänge med AA i viss omfattning. I mitten av oktober 2015 kontaktade en socialsekreterare AA och meddelade att CC mådde så pass dåligt att umgänget med pappan behövde ställas in. Socialtjänsten informerade AA om att handläggaren hade rekommenderat mamman att stoppa umgänget.

Av utredningen framgår vidare följande: I början av oktober 2015 fick socialtjänsten in flera orosanmälningar om CC. En utredning inleddes. Eftersom AA inte var vårdnadshavare informerades han inte om utredningen eller orsaken till den. Handläggaren träffade ändå AA vid ett tillfälle för att bemöta hans frågor och tydliggöra handläggarens rekommendation till mamman om umgänget mellan CC och pappan. Utredningen avslutades i februari 2016 utan åtgärd eftersom mamman bedömdes ta ansvar för CC:s hälsa och utveckling genom att stoppa umgänget mellan CC och AA.

Ärendet aktualiserar flera frågor. En fråga är hur socialtjänsten ska förhålla sig till en domstols beslut om umgänge när det kommer in orosanmälningar som tyder på att barnet mår dåligt under umgänget. En annan fråga är om AA, trots att han inte var CC:s vårdnadshavare, borde ha betraktats som part i den barnutredning som inleddes i oktober 2015 och om han borde ha fått yttra sig i större utsträckning.

Hur ska socialnämnden förhålla sig till en domstols beslut om umgänge om det uppstår oro för att barnet far illa vid umgänget?

Utgångspunkten när domstolen har beslutat om ett umgänge måste naturligtvis vara att det som domstolen har bestämt överensstämmer med barnets bästa och att socialnämnden rättar sig efter det (se t.ex. JO 2004/05 s. 214 i vilket JO uttalade att det endast i rena undantagssituationer kan godtas att socialnämnden åsidosätter ett beslut om umgänge som har fattats av domstol). Socialnämnden ska alltså medverka till att ett barn får möjlighet att utöva sin rätt till umgänge på det sätt och i den omfattning som domstolen har bestämt. Det kan t.ex. ske genom råd och stöd till föräldrarna och barnet.

Socialnämnden kan dock inte förhålla sig passiv om den befarar att ett barn far illa. När socialnämnden får in en orosanmälan måste nämnden ta ställning till om den behöver ingripa till skydd eller stöd för barnet. Om nämnden kommer fram till att barnet mår dåligt av det fastställda umgänget och riskerar att fara illa om umgänget fortsätter i den omfattning som domstolen har bestämt bör nämnden verka för att föräldrarna kommer överens om att förändra umgänget utifrån vad som är bäst för barnet. Om föräldrarna inte kommer överens kan socialnämnden föreslå en förälder att väcka talan om umgänget. Även socialnämnden har möjlighet att väcka talan i domstol med stöd av 6 kap. 15 a § föräldrabalken. Under vissa särskilda förutsättningar kan också socialnämnden ingripa med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Det förekommer också att socialnämnden, som i detta ärende, rekommenderar boendeföräldern att ”stoppa” umgänget. Den andra föräldern kan då ansöka om verkställighet av domstolens beslut om umgänge. Det är då upp till domstolen att pröva om det finns något hinder mot att verkställa beslutet. Verkställighet ska vägras om det är uppenbart att verkställigheten är oförenlig med barnets bästa (21 kap. 6 § föräldrabalken). Jag går inte här in på nämndens slutsats. Jag

vill dock framhålla att nämndens rekommendation om umgänget ska grundas på en tillfredställande utredning.

Frågan är om socialnämnden borde ha låtit AA bemöta uppgifterna som låg till grund för nämndens rekommendation till mamman att stoppa umgänget.

Borde AA ha betraktats som part i den utredning som inleddes i oktober 2015?

JO har tidigare behandlat frågan om en förälder som inte är vårdnadshavare men som har rätt till umgänge med ett barn i vissa fall kan anses som part i ett ärende där socialnämnden ingriper till skydd eller stöd för barnet (se t.ex. JO 1991/92 s. 213 och JO 2008/09 s. 287). JO har i dessa beslut uttalat att en umgäncesberättigad förälder ska anses ha ställning som part om ett barns umgäncesrätt med föräldern är föremål för prövning av en myndighet som i sin verksamhet befattar sig med denna fråga. Avgörande vid bedömningen är på vilket sätt umgäncesfrågan berörs i utredningen. Det räcker inte att nämnden rent allmänt överväger umgäncesfrågan.

I det aktuella ärendet inledde socialtjänsten en utredning i oktober 2015 efter att det hade kommit in flera orosanmälningar om CC. Inom ramen för utredningen hämtade handläggarna bl.a. in information från tidigare utredningar och höll samtal med CC och hennes mamma. Handläggarna träffade även AA vid ett tillfälle.

En stor del av barnutredningen handlar om AA och om CC:s umgänge med honom. Utredningen innehåller relativt utförliga redogörelser för vad AA har sagt och vad han har gjort. En del av dessa uppgifter är tagna från tidigare utredningar, och en del uppgifter avser händelser under hösten 2015. Utredningen avslutas med en analys och bedömning som innehåller ett flertal påståenden om AA och hans agerande mot CC. Av bedömningen framgår t.ex. att AA, enligt handläggarnas uppfattning, utsatt sin dotter för psykisk misshandel.

Den aktuella barnutredningen medförde i praktiken att AA:s umgänge med CC upphörde eftersom mamman blev rekommenderad att stoppa umgänget. Efter att umgänget hade ställts in ansökte AA om verkställighet av den tidigare domen om umgänge. Det framgår av tingsrättens beslut att domstolen fäst stor vikt vid nämndens utredning vid prövningen av ansökan om verkställighet. Ansökan om verkställighet avsågs.

Mot bakgrund av att utredningen till stor del avsåg umgänget och i praktiken medförde att umgänget upphörde borde AA enligt min bedömning – trots att han inte var CC:s vårdnadshavare – ha betraktats som part i den del av utredningen som avsåg umgänget. Det innebär att han borde ha fått tillfälle att yttra sig över de uppgifter som kom fram i den delen (med de eventuella begränsningar som kan finnas enligt 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400]). Om AA hade fått mer information och fått bemöta

uppgifterna som låg till grund för nämndens bedömning hade han kanske också haft större förtroende för nämndens beslut. Nämnden förtjänar kritik för bristerna vid handläggningen.

Ärendet avslutas.